

จิตภาษาศาสตร์ : แหล่งผลิตภาษา

รศ.ดร.ไสว เด็ยมแก้ว
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ปัตตานี

๑. นำเรื่อง

ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาพูดและภาษาเขียน มีบุคคลหลายกลุ่มที่สนใจเกี่ยวกับภาษาของมนุษย์ แต่ประเด็นที่สนใจนั้นแตกต่างกัน ถ้าสนใจที่จะหาคำตอบว่าหน่วยเสียงเกิดขึ้นได้อย่างไร หน่วยเสียงรวมกันเป็นหน่วยคำได้อย่างไร หน่วยคำรวมกันเป็นประโยค ได้อย่างไร ประโยคเปลี่ยนแปลงไปมาได้อย่างไร (เช่น ฉันทกินข้าว เปลี่ยนเป็น ข้าวถูกกินโดยฉัน) ก็เรียกว่า “นักภาษาศาสตร์” ถ้าสนใจที่จะศึกษาความงามของคำ ของประโยค หรือของข้อความ (เช่น เอียงอกเทอก อ่าง อวดคงค์ อรเอย) ก็เรียกว่า “นักวรรณกรรม” ถ้าสนใจที่จะหาคำตอบว่าความหมายที่อยู่เบื้องหลังคำหรือประโยคนั้น ๆ เป็นอย่างไร ได้มาอย่างไร มันสัมพันธ์กับคำหรือข้อความนั้นได้อย่างไร ก็เรียกว่า “นักจิตภาษาศาสตร์” ที่เรียกว่า “จิต” ก็เพราะว่า “การรู้ความหมาย” เป็น กระบวนการทางจิต ผู้ที่สนใจจิตภาษาศาสตร์ส่วน

มากเป็นพวกนักจิตวิทยา ในบทความนี้ผู้เขียนใช้คำว่า “จิตภาษาศาสตร์ : แหล่งผลิตภาษา” ก็เพราะผู้เขียนมีความประสงค์จะบรรยายถึงแหล่งผลิตของประโยคตามแนวคิดของชอมสกี (Chomsky, 1957, 1965) ซึ่งที่จริงเขาไม่ใช่จิตวิทยา เขาเป็นนักภาษาศาสตร์ แต่แหล่งผลิตภาษาที่เขาเสนอนั้น “มีธรรมชาติเป็นจิต” แนวคิดของเขาจึงได้กระตุ้นให้นักจิตวิทยาหันเหความสนใจมาศึกษาบทบาทของจิต หรือสมองของมนุษย์มากขึ้น จนทำให้เกิด “จิตวิทยาพุทธิ” (Cognitive Psychology ขึ้น Neisser, 1967) และได้เจริญรุดหน้าแทนที่จิตวิทยาพฤติกรรมนิยมตั้งแต่ประมาณปี ๑๙๖๐ มาจนถึงปัจจุบัน

๒. แหล่งผลิตภาษา

มีคำถามที่สำคัญอยู่คำถามหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องของภาษา คำถามนั้นคือ มนุษย์มีกลไกสำหรับผลิตคำ วลี หรือประโยคหรือไม่? ถ้ามีมันคืออะไร? มีลักษณะอย่างไร? อยู่ที่ไหน? และมันได้มาอย่างไร? ผู้ที่พยายามตอบคำถามนี้คือ นักภาษาศาสตร์ (Linguists) และนักจิตวิทยา นักภาษาศาสตร์ เช่น ชอมสกี (Chomsky, 1957, 1965) มีความเชื่อว่า มีกลไกผลิตคำหรือประโยค เรียกว่า LAD (ย่อมาจาก

Language Acquisition Device) กลไกนี้อยู่ในสมองมนุษย์ได้ LAD มาโดยกำเนิดหรือโดยพันธุกรรม ส่วนนักจิตวิทยา เช่น แอนเดอร์สัน และเบาว์ (Anderson & Bower, 1973) เชื่อว่า มีโครงสร้างอยู่เบื้องหลังของคำและประโยคที่เราพูดหรือเขียนออกมา โครงสร้างดังกล่าว เรียกว่า HAM (ย่อมาจาก Human Associative Memory) โครงสร้างนี้มนุษย์ได้มาภายหลังจากการเรียนรู้ และแอนเดอร์สัน (Anderson, 1985) ก็เสนอว่ามีโครงสร้างเรียกว่า ACT มนุษย์ได้โครงสร้างนี้มาโดยการเรียนรู้ทั้ง HAM และ ACT อยู่ในสมองของมนุษย์

๓. คำอธิบายแหล่งผลิตภาษา : ทฤษฎี

แหล่งผลิตภาษาที่กล่าวในข้อ ๒ อยู่ในสมองของมนุษย์และเราบอกตำแหน่งที่อยู่ชัดเจนไม่ได้เพราะเราสังเกตไม่ได้ไม่ว่าด้วยเครื่องมือใด ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และไม่แน่ใจว่าจะสังเกตเห็นได้หรือไม่ในอนาคต เมื่อสังเกตไม่ได้ก็ต้อง “สร้าง” คำอธิบายขึ้นมา “คำอธิบาย” ดังกล่าวเรียกว่า “ทฤษฎี” และเป็นทฤษฎี “เชิงประจักษ์” (Empirical Theory) ทั้งนี้เพราะว่า ภาษาศาสตร์เป็น “วิทยาศาสตร์” ซึ่งทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ เรียกว่า

ทฤษฎีเชิงประจักษ์ทั้งสิ้น (ทฤษฎีที่ไม่ใช่ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ เรียกว่า ทฤษฎีแบบแผนหรือ Formal Theory เช่น ทฤษฎีเรขาคณิต ทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น) ทั้งนักภาษาศาสตร์และนักจิตวิทยาต่างก็ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาเพื่ออธิบายกลไกผลิตภาษาหรือโครงสร้างในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวเฉพาะทฤษฎีของชอมสกี (๑๙๖๕) ซึ่งเรียกว่า **ทฤษฎีปริวรรต** (Transformational Grammar) (สำหรับทฤษฎีของกลุ่มนักจิตวิทยานั้น ผู้เขียนจะกล่าวในโอกาสต่อไป)

ทฤษฎีปริวรรต

ทฤษฎีปริวรรตของชอมสกี (๑๙๖๕) มีลักษณะซับซ้อน แต่ในที่นี้ผู้เขียนจะคัดทอน ยุบรวมและจัดรูปแบบใหม่ ให้มีลักษณะสังเขปดังต่อไปนี้

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. หน่วยของภาษาคือประโยค
๒. กฎของภาษาเป็นกฎสากล (Universal Grammar) สิ่งที่กำหนดให้
 ๑. ให้ S : แทนประโยคใด ๆ เช่น S : แมวกัดหนู, นกบิน เป็นต้น
 ๒. ให้ NP : แทนนามวลี (Noun Phrase) เช่น แมวคำ นกสองตัว หนูใหญ่ เป็นต้น
 ๓. ให้ VP : แทนกริยาวลี (Verb Phrase) เช่น บินเร็วมาก หัวเราะดังสนั่น เป็นต้น
 ๔. ให้ N : แทนคำนาม (Noun) เช่น แมว หนู
 ๕. ให้ Art : แทนคำนำหน้า

๒๔ รุสมิแถ

นาม (Article) เช่น ในภาษาอังกฤษ ได้แก่ a, an, the

๖. ให้ V : แทนกริยา

(Verb) เช่น กัด บิน

๗. ให้ adj : แทนคำคุณศัพท์ (Adjective) เช่น คำ ใหญ่ เป็นต้น

กฎ (Rules) หรือไวยากรณ์สากล (Universal Grammar)

กฎที่ ๑ : S NP + VP

กฎที่ ๒ : NP Art + N

กฎที่ ๓ : NP N

กฎที่ ๔ : VP V + NP

กฎที่ ๕ : VP V

กฎที่ ๖ : VP V + adj

กฎที่ ๗ : N Jane, boy, dog, cats, etc.

กฎที่ ๘ : V likes, hits, hit, etc.

กฎที่ ๙ : adj good, big, etc.

กฎที่ ๑๐ : Art a, an, the.

กฎแปลงรูป (Transformational Rules)

กฎที่ ๑ : กฎการบวกหรือการเพิ่ม (Addition)

กฎที่ ๒ : กฎการตัดออก (Deletion)

กฎที่ ๓ : กฎการแทนที่ (Substitution)

กฎที่ ๔ : กฎการสลับที่ (Permutation)

คำกล่าวของทฤษฎีปริวรรตโดยสังเขปจะเป็นดังนี้

ประโยคประกอบด้วยโครงสร้างสำคัญสองโครงสร้าง คือ โครงสร้างลึก (Deep Structure) และโครงสร้างผิว (Surface Structure) โครงสร้างลึกประกอบด้วยกฎต่าง ๆ (เช่น กฎที่ ๑-๑๐) โครงสร้างผิวประกอบด้วยตัวอักษร

(ในกรณีเขียน) หรือเสียง (ในกรณีพูด) และความหมาย (Semantic) โครงสร้างลึกจะเป็นกลไกผลิตโครงสร้างผิว โครงสร้างผิวเปลี่ยนแปลงได้ โดยกฎการแปลงรูป (Transformational Rules)

คำกล่าวของทฤษฎีปริวรรตเขียนเป็นรูปได้ดังนี้

โครงสร้างลึก (Deep Structure) หรือแหล่งผลิตประโยค

โครงสร้างผิว (Surface Structure) หรือประโยคต่าง ๆ ที่ผลิตโดยแหล่งผลิตหรือโครงสร้างลึก

๑. The boy hits the ball.

๒. The ball is the boy. hit

(by)

๓. แมว กัด หนู

๔. หนู ถูกกัด แมว (โดย)

รูปที่ ๑. โครงสร้างลึก (แหล่งผลิต) และโครงสร้างผิว (ประโยคต่างๆ)

ตามทฤษฎีนี้ คำว่า "ไวยากรณ์" (Grammar) นั้น หมายถึง "กฎ" (Rules) ที่ ๑-๑๐ นั่นคือ กฎที่ ๑-๑๐ คือ กฎไวยากรณ์ (Grammatical Rules) หรือจะเรียกว่า "ไวยากรณ์" เฉย ๆ ก็ได้ ไวยากรณ์นี้ไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับไวยากรณ์ที่เรียนกันในโรงเรียน แต่เป็นไวยากรณ์ "สมมติ" ว่ามีอยู่ในหัวของมนุษย์ซึ่งชอมสกีจินตนาการเอาเองบนพื้นฐานของความรู้เกี่ยวกับสมองของมนุษย์ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เขารวบรวมอ่านก่อนที่เขาจะคิดและเขียนทฤษฎีนี้ ไวยากรณ์ที่เป็นส่วนที่เรียกว่าโครงสร้างลึกนั้น ด้วยเหตุที่มีลักษณะเป็นวลี จึงเรียกว่า "กฎวลี" (Phrase

structure Rules) หรือ “ไวยากรณ์วลี” (Phrase Structure Grammar) ขอมสก็คิดว่ากฎดังกล่าวมีอยู่ในหัวของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าคนนั้นจะพูดภาษาใด ดังนั้น กฎวลีจึงมีความเป็น “สากล” (Universal) และดังนั้นเขาจึงเรียกว่ากฎสากลหรือไวยากรณ์สากล (Universal Grammar) และการที่ขอมสก็เชื่อว่าไวยากรณ์นี้มีอยู่ในหัวของคนทุกคน ดังนั้นจึงชี้ว่ามนุษย์ได้กฎไวยากรณ์มาโดย “พันธุกรรม” เมื่อเสียงพูดมากระทบหู และเดินทางไปถึงสมองแดนการได้ยิน กฎไวยากรณ์นี้จะออกมา ทำความ “เข้าใจ” กับคำพูดที่เข้าไปนั้น ท่านที่กำลังอ่านหนังสือนี้อยู่ก็เช่นเดียวกัน กฎไวยากรณ์จะ ออกมาทำความเข้าใจ เช่นเดียวกัน กระบวนการเกิดความเข้าใจจึงเป็นบทบาทของกฎไวยากรณ์ที่ออกมารับรู้สิ่งที่เข้าไป เหตุการณ์เช่นนี้เรียกว่าเป็น “กระบวนการจากข้างในออกมาข้างนอก” ก็คือออกมาจากหัวของเราไปทำความเข้าใจสิ่งที่เข้ามา ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า Nativism หรือ Rationalism พวกนี้เป็นพวกเชื่อ “พันธุกรรม” นั่นคือ กฎไวยากรณ์ดังกล่าวนั้นมนุษย์ได้มาโดยพันธุกรรม

ทฤษฎีปริวรรตของขอมสก็ (๑๙๖๕) ชี้ให้เราเห็นว่า แหล่งผลิตประโยคก็คือโครงสร้างลึกหรือกฎไวยากรณ์ แหล่งผลิตนี้มนุษย์ได้มาโดยกำเนิดหรือโดยพันธุกรรม

๔. การประเมินทฤษฎีปริวรรต

การประเมินทฤษฎีหมายถึง การพิจารณาว่า ทฤษฎีนั้น “ถูก” หรือ “ผิด” โดยหลักการแล้วทฤษฎี

เชิงประจักษ์ “ผิดได้” แต่ “ถูกไม่ได้” (ไลว เลียมแก้ว, ๒๕๒๖. ธีระ อาชวเมธี, ๒๕๒๑) เราเพียงแต่กล่าวได้ว่า “ทฤษฎีนี้ยังไม่ผิด” หรือ “ทฤษฎีนี้ได้รับการสนับสนุนจากข้อมูล” และการที่เราจะรู้ว่าทฤษฎีใดผิดหรือยังไม่ผิดก็โดยผ่านกระบวนการทดสอบ (Test) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงประจักษ์ อย่างไรก็ตามเราสามารถพิจารณาว่าทฤษฎีใดน่าเชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อถือได้โดยวิธีเชิงเหตุผล แต่การพิจารณาวิธีนี้เราจะกล่าวว่าทฤษฎีนั้นผิด ทฤษฎีนั้นยังไม่ผิดไม่ได้ เราเพียงแต่กล่าวได้ว่า ทฤษฎีนี้น่าเชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อถือเท่านั้น การประเมินทฤษฎีปริวรรตของขอมสก็ (๑๙๖๕) ในที่นี้ผู้เขียนจะเลือกใช้วิธีพิจารณา โดยวิธีหลังคือวิธีการทางเหตุผล ดังนี้

๔.๑ ตามทฤษฎีปริวรรตที่กล่าวมา “กฎไวยากรณ์” เป็นกระบวนการทางจิต หรือเรียกสั้นๆ ว่า “จิต” และเนื่องจาก “จิต” ของมนุษย์นั้น “ไม่มีตัวตน” ดังนั้นมันจึงไม่ต้องการที่อยู่ เมื่อไม่ต้องการที่อยู่ เราจึงหาที่อยู่ของกฎไวยากรณ์ไม่พบ, ส่วน “กาย” (ก้อนสมอง) นั้น มีตัวตน ดังนั้นกายจึงต้องการที่อยู่ และดังนั้น กายจึงไม่ใช่จิต และจิตจึงไม่ใช่กาย แต่กายของเรานั้นเรามีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสนับสนุนว่าเราได้มาโดยพันธุกรรม ในเมื่อกายกับจิตไม่ใช่สิ่งเดียวกัน การรู้ว่ากายได้มาโดยพันธุกรรมแล้วสรุปว่า จิตจะได้มาโดยพันธุกรรมด้วยนั้นย่อมฟังไม่ขึ้น หรือไม่สมเหตุสมผล

๔.๒ ตามลัทธิจิตกายคู่ขนาน

(Psychophysical Parallelism) ซึ่งเชื่อว่า กายและจิตคู่ขนานกัน นั่นคือกายไม่เป็นสาเหตุของจิตและจิตก็ไม่เป็นสาเหตุของกาย (ไลว เลียมแก้ว, ๒๕๒๖; ธีระ อาชวเมธี, ๒๕๒๑) นั้น ยังไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางปรัชญาหรือวิธีการเชิงเหตุผลว่า ผิดหรือยังไม่ผิด ดังนั้นจึงไม่อาจจะกล่าวได้ว่าลัทธิความเชื่อนี้จริงหรือเท็จ นั่นคือจะพูดว่าจริงก็ได้ จะพูดว่าเท็จก็ได้ ดังนั้น คำพูดหรือประโยคที่เขียนจึงอาจจะไม่ใช่เนื่องมาจาก “สาเหตุ” (Cause) ของ “จิต” (กฎไวยากรณ์) ก็ได้ นั่นก็คือ กฎไวยากรณ์ (จิต) อาจจะไม่เป็นแหล่งผลิต (สาเหตุ-cause) ของ คำพูดหรือข้อเขียน (ผล-effect) ก็ได้

หลังจากได้ประเมินทฤษฎีนี้ด้วยวิธีการเชิงเหตุผลแล้วทำให้เกิดความคิดว่า ความน่าเชื่อถือที่มีต่อทฤษฎีนี้มีองศาต่ำลง

๕. ประโยชน์ของทฤษฎีปริวรรต

ทฤษฎีเชิงประจักษ์มีหน้าที่สำหรับ “อธิบาย” (Explanation) เหตุการณ์ทางธรรมชาติ และ “พยากรณ์” (Prediction) เหตุการณ์ธรรมชาติ (ไลว เลียมแก้ว, ๒๕๒๖) ดังนั้น ทฤษฎีปริวรรตจึงมี “หน้าที่” สำหรับ “อธิบาย และพยากรณ์” เหตุการณ์ทางภาษาของมนุษย์ (ทฤษฎีเชิงประจักษ์ใช้ควบคุม-Control เหตุการณ์ธรรมชาติไม่ได้ ดังนั้นเราจึงไม่พูดว่าเรานำทฤษฎีไปใช้) แต่เนื่องจากเราพบว่า เราไม่อาจจะกล่าวได้ว่าทฤษฎีปริวรรตมีความน่าเชื่อถือ